

АКТУАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

ЛИНДА Іван

ТзОВ "Консалтингова компанія "Віадук"

<https://orcid.org/0009-0001-6325-7669>

e-mail: ukrivan81@gmail.com

Узагальнено, що безпека регіону є автономною системою, яка водночас виступає проміжною ланкою між економічною безпекою держави та безпекою на галузево-секторальному рівні. Це дає змогу стверджувати, що на «вході» формування теоретико-методичного базису управління безпекою регіону відбувається трансфер ключових принципів і підходів державної політики в сфері економічної безпеки держави на мезорівень. Натомість на «виході» відбувається управління економічним потенціалом і інституційним забезпеченням регіонального розвитку, що спрямоване на створення сприятливого середовища для ефективної діяльності та розвитку суб'єктів регіональної економіки.

Під час розробки методології аналізу фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора регіону визначено, що її структура формується відповідно до мети та стратегічних орієнтирів регіональної політики. Зазначено, що мета полягає у проведенні системного аналізу, оцінювання і діагностики як рівня, так і структурних характеристик ключових параметрів фінансово-економічної безпеки.

Стратегічні орієнтири регіональної політики у сфері фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора фокусуються на забезпеченні базисних елементів структури безпеки, а саме: ресурсної забезпеченості, стабільності і стійкості, ефективності функціонування, захищеності від ризиків і загроз, а також наявності передумов для подальшого розвитку.

Визначено концептуально-структурну модель та ключові особливості інструментів регіональної політики управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора, що забезпечують цілісність та узгодженість управлінських рішень на регіональному рівні.

Ключові слова: підприємництво, підприємницький сектор економіки, стійкість, фінансово-економічна безпека, державна безпекова політика, інструментарій забезпечення безпеки.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-17-3>

Стаття надійшла до редакції / Received 12.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 11.08.2025

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Регіональний рівень безумовно має свою унікальну специфіку в контексті державної політики управління та забезпечення як економічної, так і фінансово-економічної безпеки — як загалом, так і з урахуванням особливостей окремих галузей або секторів регіональної економіки. Більшість науковців сходяться на тому, що кожен вищий рівень системи управління безпекою з одного боку набуває нових властивостей, які необхідно враховувати, а з іншого — формує і розвиває середовище, чинники та умови, що забезпечують безпеку систем нижчих рівнів. Відповідно, можна логічно припустити, що належний рівень безпеки регіону та більшості його суб'єктів господарювання є скоріше винятком в умовах вкрай нестабільної національної економіки та відсутності її стійкості (резилієнтності) до існуючих викликів і загроз.

Безпека регіону виступає як самостійна система, яка водночас є проміжною ланкою між економічною безпекою держави та безпекою на галузево-секторальному рівні. Тож на «вході» формування теоретико-методичного базису управління безпекою регіону відбувається трансфер принципових положень і підходів, що характерні для державної політики управління економічною безпекою національного рівня, а на «виході» — реалізація управління економічним потенціалом та інституційним забезпеченням регіонального розвитку з метою створення сприятливого середовища для ефективної діяльності та сталого розвитку суб'єктів регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретико-методичні основи та прикладні положення економічної і фінансово-економічної безпеки наразі досліджуються на різних рівнях управління: підприємств (зокрема, у працях І. Бланка [2, с.15–25], К. Горячевої [5, с.65–67], О. Пономаренка [9, с.77–80]), регіону (Г. Васильців, Р. Лупак, Н. Юрків [3, с.90–101], В. Геєць, М. Кизим та ін. [4, с.10–18]), держави (О. Барановський [1, с.12–24], М. Єрмошенко [6, с.8–18]) та сектора національного господарства (Н. Іляш [7, с.22–26], М. Камлик [8, с.22–32], О. Собкевич [10, с.136–141], Н. Юрків [11, с.36–48], С. Гринкевич [12, с.24–27], В. Волошин та ін. [13, с.14–22]). Положення, розроблені в цих дослідженнях, зокрема, формують теоретичний і методичний базис для розробки регіональної політики з забезпечення фінансово-економічної

безпеки підприємницького сектора.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття.

Водночас фінансово-економічне середовище суб'єктів підприємництва є динамічним і постійно змінюється, що зумовлює необхідність формування безперервно діючого теоретико-методичного та прикладного базису для розробки регіональної політики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є розробка актуального інструментарію державної політики зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Дослідження методології аналізу фінансово-економічного стану підприємницького сектора регіону дозволяє зробити висновок про її особливу специфіку. З одного боку, для цього прийнятний увесь арсенал економічних методів — від простих до інтегральних, із застосуванням сучасних технологій, таких як нечіткі нейронні мережі, Big Data тощо. З іншого — методологія є динамічною, нестандартною, потребує адаптації методичних підходів залежно від ситуації, поєднує як кількісні, так і якісні методи, а також враховує динаміку загроз і їх наслідків.

Отже, йдеться про поєднання й узгодження макро- та мікроекономічних моделей і методів оцінювання стану, рівня і структури фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора регіону.

Структура методології аналізу визначається метою та стратегічними орієнтирами регіональної політики, які зосереджені на базових елементах безпеки: ресурсній забезпеченості, стабільності, ефективності функціонування, захищеності від ризиків і наявності передумов для розвитку. Метою є аналіз, оцінювання й діагностика рівня та структурних характеристик ключових параметрів безпеки.

Методологія в цій сфері базується на двох ключових положеннях: (1) функціонально-структурні складові безпеки та відповідні індикатори, що їх визначають; (2) методичні підходи і методи аналізу, які застосовуються для оцінювання. Без їх чіткого визначення аналіз безпеки є неможливим.

Фінансово-економічна безпека підприємницького сектора регіону декомпонується на такі складові: ресурсну, фінансово-економічну, інвестиційну, грошово-кредитну, боргову та страхову. Індикатори оцінювання повинні повно розкривати стан цих складових. Основні постулати при формуванні індикаторів: ресурсна забезпеченість суб'єктів, доступ до ресурсів і ринків, ефективність господарювання та якість фінансово-економічного стану, здатність до розвитку.

Вибір методів і методичних підходів, а також логіка їх комбінування, є не менш важливими за добір індикаторів. Зазначена методологія поєднує мікро- і макроекономічні підходи. На рівні суб'єктів господарювання найпоширенішими є: експертні методи (опитування для ідентифікації ризиків), методи математичної статистики (аналіз тенденцій), нормалізація даних, аддитивна та мультиплікативна згортки, кореляційно-регресійний аналіз, екстраполяція, метод головних компонент, нечітка логіка, сценарний аналіз, оцінка ймовірності банкрутства тощо. Багато з цих підходів застосовуються і на макrorівні.

Слід врахувати, що жоден окремий метод не дозволяє повністю охарактеризувати фінансово-економічну безпеку. Різні методи підходять для різних цілей. Зокрема, статистичні методи — індексний, інтегральний, кореляційно-регресійний — доцільно використовувати для комплексної оцінки безпеки.

Враховуючи методологічну складність, пропонується наступна послідовність етапів аналізу: визначення мети аналізу; розрахунок середньосекторальних показників фінансово-економічної діяльності та оцінка ресурсної забезпеченості, ефективності і розвитку суб'єктів; формування складу і розрахунок критичних обмежень (порогів безпеки) індикаторів; порівняння фактичних значень з критичними; оцінка внутрішніх і зовнішніх загроз, формування висновків щодо перспектив розвитку сектора; аналіз стану складових фінансово-економічної безпеки (ресурсно-функціональний аналіз); аналіз обсягу капіталізації сектора та його динаміки; формування висновків і ухвалення попередніх рішень щодо регіональної політики зміцнення безпеки.

Таким чином, регіональна політика управління фінансово-економічною безпекою

підприємницького сектора є сукупністю таких елементів: модель – уявлення про внутрішню організацію та функціонування регіональної економіки й підприємницького сектора; стратегія – генеральний план досягнення мети, забезпечення стійкого зростання і ефективної діяльності підприємницького сектора; методи, механізми, інструменти і засоби – для реалізації стратегії та досягнення належного рівня безпеки.

Інструментарій формується у площині «функції регіональної політики – елементи структури регіональної безпеки», що передбачає:

- ретельне планування і організацію політики, мотивацію суб'єктів управління та контроль ефективності процесів;
- формування ресурсної бази підприємств, підвищення їх фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та захищеності від ризиків;
- створення передумов для подальшого розвитку підприємницького сектора в регіоні.

Безпека є однією з ключових передумов інвестиційної активності загалом та у підприємницький сектор зокрема. Формування сприятливого середовища для розвитку бізнесу, серед основних критеріїв якого – належний рівень безпеки та захищеності бізнес-інтересів власників суб'єктів господарювання, виступає пріоритетним завданням державної політики розвитку підприємництва. Це особливо важливо в контексті підвищення ролі малого в активізації соціально-економічного розвитку територій, регіонів і країни загалом.

В економіках ринкового типу з ефективним конкурентним середовищем, належним захистом права приватної власності, демократичними інститутами, відсутністю системної корупції та надмірного адміністративного тиску на бізнес, проблематика безпеки підприємницької діяльності концентрується здебільшого навколо аспектів економічної безпеки. При цьому саме фінансова складова виступає найбільш вразливою, адже реалізація загроз у будь-якій сфері зрештою має фінансово-економічні наслідки: втрати капіталу, зниження рентабельності, погіршення фінансового стану та капіталізації бізнесу.

У сучасних умовах повномасштабної війни проблема фінансово-економічної безпеки підприємництва в Україні набула критичної гостроти. Це зумовлено низкою чинників: скороченням платоспроможного попиту (особливо у регіонах, прилеглих до зон бойових дій або з високим рівнем зовнішньої міграції), зменшенням місткості внутрішнього ринку, зростанням собівартості та здорожчанням ресурсів, логістичними труднощами, обмеженим доступом до капіталу та інвестицій, зниженням попиту на інноваційне співробітництво з середнім і великим бізнесом. Додатковими викликами стали релокація підприємств, кадровий дефіцит, проблеми з енергетичною та інфраструктурною підтримкою.

Погіршення фінансово-економічної безпеки малого підприємництва підтверджують результати досліджень Центру розвитку інновацій, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту «Дія.Бізнес» і Advanter Group. Так, Індекс активності бізнесу (UBI) у січні 2024 р. становив лише 37,3 зі 100 можливих, що свідчить про значні труднощі для бізнесу, спричинені війною та дестабілізацією внутрішнього ринку. Лише 20,7 % опитаних підприємців прогнозували зростання обсягів діяльності, тоді як 30,2 % оцінили свій фінансово-економічний стан як поганий.

Середньозважений обсяг фінансових ресурсів, необхідних одному суб'єкту господарювання для реалізації бізнес-стратегії протягом найближчих трьох років, становить 953 тис. дол. США. При цьому 34,5 % респондентів вказали на брак ресурсів для реалізації проєктів, 24,7 % – на відсутність можливостей для інвестиційної діяльності. Додатковими бар'єрами є фінансові обмеження у взаємодії з органами влади: блокування податкових накладних, необґрунтовані відмови у грантових програмах («5-7-9»), ускладнення з відшкодуванням ПДВ, вимушені переплати податків, корупційні вимоги тощо.

Ключові чинники, що перешкоджають відновленню фінансово-економічного стану бізнесу, включають: низький внутрішній попит, зростання адміністративного тиску, невизначеність у прогнозуванні ходу війни, кадровий дефіцит, проблеми з оборотним капіталом і доступом до інвестицій для модернізації виробництва. Підприємці також наголошують на необхідності системних реформ, спрямованих на боротьбу з корупцією, удосконалення податкової та судової систем, розширення доступу до фінансових ресурсів і венчурного капіталу.

За цих умов вбачається доцільним зміщення акценту державної політики з підтримки розвитку підприємництва у напрямі забезпечення його фінансово-економічної безпеки. У воєнний і повоєнний періоди саме збереження бізнесу, його економічних активів, кадрового потенціалу та клієнтської бази має стати наріжним каменем політики. Запровадження інструментів фінансової

підтримки сприятиме не лише стабілізації сектору, але й створенню нових робочих місць, інтеграції ветеранів та осіб з інвалідністю в економічну активність, зниженню рівня безробіття та соціальної вразливості населення.

Враховуючи, що фінансово-економічна безпека на галузево-секторальному рівні охоплює ширший спектр аспектів, ніж безпека окремих суб'єктів господарювання, метою державної політики у цій сфері слід визначити системне покращення бізнес-середовища в контексті: мінімізації фінансових викликів і загроз; поліпшення фінансово-ресурсного забезпечення та фінансово-економічного стану суб'єктів підприємницького сектора; сприяння розвитку й капіталізації цього сектора економіки.

Такий підхід має одночасно широкий і конкретний зміст. Широкий аспект (макрорівень) полягає у впливі на загальне бізнес-середовище, включно з усуненням системних вад, притаманних економіці України впродовж усього періоду незалежності: подолання корупції (у дозвоільно-адміністративній сфері, на митниці, у відносинах влади та бізнесу); розширення доступу до кредитів та інвестицій; судова реформа; модернізація адміністрування податків і зборів; дерегуляція умов ведення бізнесу; підвищення прозорості державних закупівель; ефективніший контроль за конкуренцією; розвиток ринку інтелектуальної власності та захист права приватної власності.

Реалізація таких змін сприятиме зростанню ділової активності, детінізації бізнесу, легалізації зайнятості, а також підвищенню ефективності господарювання. Це, як свідчить досвід розвинених країн, є прямим шляхом до зміцнення фінансової безпеки як на мікро-, так і на секторальному рівні.

Конкретний аспект (мікрорівень) передбачає чітку ідентифікацію сучасних фінансово-економічних викликів малого бізнесу в умовах війни, аналіз причин погіршення його ресурсного забезпечення (передусім фінансового) та дестабілізації фінансового стану. На цій основі необхідно впроваджувати інструменти державної політики, орієнтовані на усунення виявлених загроз. Проблематика фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора національної економіки знаходиться на стику таких площин: «складові та параметри фінансової безпеки ↔ фінансове забезпечення, стан, ефективність і розвиток суб'єктів малого бізнесу».

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Регіональна політика управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора реалізується на засадах стратегічно-системного підходу та формується у площині «функції регіональної політики – елементи структури регіональної безпеки». Вона орієнтується, з одного боку, на ретельне планування й організацію політики, її заходів та системи управління, мотивацію всіх суб'єктів, а також на належний контроль перебігу процесів і їх ефективності. З іншого боку, акцент робиться на формуванні ресурсної забезпеченості підприємств, підвищенні їх фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, фінансово-економічної ефективності, захищеності від внутрішніх і зовнішніх ризиків і загроз, а також створенні передумов для подальшого розвитку.

Регіональна політика управління фінансово-економічною безпекою підприємницького сектора являє собою поєднання ключових елементів регулюючого інструментарію, зокрема: модель (принципова структура функціонування регіональної економіки та підприємницького сектора); стратегія (генеральний план впровадження моделі та досягнення визначених цілей); методи (прямого, опосередкованого та змішаного впливу); механізми (інституційний, економічний, фінансовий, організаційний, соціальний, психологічний, інформаційний, ресурсний, мотиваційний); інструменти і засоби (комплекс конкретних заходів і практичних рішень).

Особливе значення серед функцій управління належить контролю, у межах якого здійснюється аналіз та діагностика стану фінансово-економічної безпеки. Концептуальна модель аналізу включає: мету та стратегічні орієнтири, структурні складові та відповідні індикатори безпеки, методи та методичні підходи, згруповані у блоки: аналіз і оцінка, визначення меж і порогів, обчислення вагових коефіцієнтів.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на удосконалення методики аналізування фінансово-економічної безпеки підприємницького сектора регіону.

Література

1. Барановський О. І. Фінансово-економічна безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Дис. д.е.н. К. : ДУ «Інститут економічного прогнозування. 2000. 40 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К. : Эльга, Ника-

Центр,
2004. 784 с.

3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Юрків Н. Я. Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні. *Фінанси України*. 2012. № 3. С. 90-101.

4. Гесць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Х. : ВД «Інжек». 2006. 240 с.

5. Горячева К. С. Фінансово-економічна безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2007. № 8. С. 65-67.

6. Єрмошенко М. М. Фінансово-економічна безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. URL : <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>

7. Ляш Н. І. Методологічні аспекти дослідження економічної безпеки реального сектора економіки України. *Держава та регіони*. 2013. № 4 (73). С. 22-26.

8. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. К.: Атіка, 2005. 432 с.

9. Пономаренко О. Е. Теоретичні аспекти фінансово-економічної безпеки підприємств. *Економіка розвитку*. 2010. № 1 (53). С. 77-80.

10. Собкевич О. В. Проблеми реального сектору економіки України у контексті економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 136-141.

11. Юрків Н. Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення : Монографія. Львів : ПАІС, 2012. 400 с.

12. Vasylytsiv T. H., Grynkevych S. S. Formation of the environment of economic security of entrepreneurship in Ukraine. *Економічний часопис-XXI*. 2015. Вип. 3-4, С. 24-27.

13. Vasylytsiv T. H., Voloshyn V. I., Boikevych O. R., Karkavchuk V. V. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryyemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia, 2012. Львів : ЛКА. 388 с.

REFERENCES:

1. Baranovsky, O. I. (2000). Financial security in Ukraine (evaluation methodology and support mechanisms). Kyiv. Institute of Economic Forecasting. 40 p.

2. Blank, I. A. (2004). Enterprise financial security management. Kyiv. Elga, Nika-Centre, 784 p.

3. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Yurkiv, N. Ya. (2012). Institutional support for the expansion of financial capabilities of industrial enterprises and agro-industrial complex at the regional level. *Finance of Ukraine*. no. 3. pp. 90-101.

4. Geyets, V. M., Kyzym, M. O., Klebanova, T. S., Cherniak, O. I. (2006). Modeling of economic security: state, region, enterprise. Kharkiv. : PH «Inzhnek». 240 p.

5. Goriacheva, K. S. (2007). Financial security of the enterprise. The essence and place in economic security system. *Economist*. no. 8. pp. 65-67.

6. Yermoshenko, M. M. (2008). Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy. URL : <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva>

7. Iliash, N. I. (2013). Methodological aspects of the study of economic security of the real sector of the economy of Ukraine. *State and regions*. no. 4 (73). pp. 22-26.

8. Kamlyk, M. I. (2005). Economic security of business. Economic and legal aspect. Kyiv.: Atika, 432 p.

9. Ponomarenko, O. E. (2010). Theoretical aspects of financial security of enterprises. *Economy development*. no. 1 (53). pp. 77-80.

10. Sobkevych, O. V. (2017). Problems of the real sector of the economy of Ukraine in the context of economic security of the state. *Global and national economic problems*. Vol. 15. pp. 136-141.

11. Yurkiv, N. Ya. (2012). Economic security of the real sector of Ukraine's economy: strategic priorities and theoretical and methodological principles of ensuring. Lviv : PAIS, 400 p.

12. Vasylytsiv, T. H., Grynkevych, S. S. (2015). Formation of the environment of economic security of entrepreneurship in Ukraine. *Економічний часопис-XXI*. Is. 3-4, pp. 24-27.

13. Vasylytsiv, T. H., Voloshyn, V. I., Boikevych, O. R., Karkavchuk, V. V. (2012). Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryyemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia. Lviv. LKA. 388 p.

SECURITY OF THE BUSINESS SECTOR IN UKRAINE

LYNDA Ivan
Consulting company "Viaduct"

The purpose of the study is to substantiate the methodological and applied aspects of regional policy aimed at ensuring the financial security of the small business sector.

It was concluded that regional security constitutes an independent system while simultaneously serving as an intermediate link between the economic security of the state and security at the sectoral level. This allowed to assert that at the "input" stage of forming the theoretical and methodological foundation of regional security management, there is a transfer of principles and approaches characteristic of the state policy on economic security management to the meso-level. At the "output" stage, this results in the management of the economic potential and institutional support of regional development to create an environment conducive to the effective operation and growth of regional economic entities.

When developing the methodology for analyzing the financial security of the small business sector within the region, it was established that its structure is defined by the goal and strategic orientations of regional policy. The purpose focuses on the analysis, assessment, and diagnosis of both the level and the structural characteristics of key security parameters.

It was determined that the strategic orientations of regional policy in this sphere concentrate on ensuring the fundamental elements of the security structure – namely, resource security, stability and sustainability, operational efficiency, protection against risks and threats, and the presence of prerequisites for development.

The applied value of the research lies in defining the conceptual and structural framework and identifying the features of regional policy instruments for managing the financial security of the small business sector within the region.

The scientific novelty of the results consists in the further development of the theoretical-methodological and applied foundations of regional policy to ensure the financial security of the small business sector.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial sector of the economy, sustainability, financial and economic security, state security policy, security tools.